

त्याचबरोबर * पाषाणापरी मस्तक माझे काही सुचेना * ही साकी म्हणून जेव्हा पुंडरीक मरून पडतो त्या वेळी दत्तोपंतांचा तो पहाडी गगनभेदी आवाज पुन्हा ऐकण्यासाठी महाराज * वन्स मोअर * देत. आणखी एका * शापसंभ्रम'च्या वेळी महाराजांनी या साकीस * वन्स मोअर * देण्याचा सपाटा सुरू केला. दत्तोपंत पडलेले पुन्हा उठत व पुन्हा दुप्पट आवेशाने साकी म्हणत. पुन्हा महाराजांचा “वन्स मोअर * . शेवटी दत्तोपंतांनी स्टेजवरूनच महाराजांना नमस्कार केला व म्हणाले,

* महाराज, मी आता दमलो आहे, तेव्हा मी आता मूच्छित होऊन पडतो. माझा अंत झालेला आहे. या अंतासाठी तुम्ही माझा अंत पाहू नका. * हे सांगताच महाराजांनी * वन्स मोअर * बंद केला.

गाताना हुंदके देण्यात दत्तोपंत पटाईत होते. एकदा * वीरतनय * नाटकात घोड्यावर बसूनच त्यांनी शूरसेनाचा प्रवेश केला. शाहूमहाराज यांची दत्तोपंतांवर अतिशय मर्जी. विशेष प्रसंगी ते दत्तोपंतांना शालू फेटे व बक्षिसेही देत. कंपनीचा सर्व खर्च तर करीतच आणि शिवाय दत्तोपंतांना इतमामाप्रमाणे वागवीत. पौराणिक नाटकाच्या वेळी रंगभूमीवर चांगली भूमिका केल्यानंतर त्या वेळचे रसिक नटावर फुले उधळीत. हा मान फक्त भाऊराव कोल्हटकरांनंतर गणपतराव जोशी व दत्तोपंत यांनाच मिळाला. नागपूर येथे तर दत्तोपंतांची हत्तीवरून मिरवणूक काढली होती. शाहूमहाराजांनी दत्तोपंतांवर अलोट प्रेम केले. वाड्यावर गाणी म्हणवून घेत त्या वेळी आपल्या पंक्तीला ते भोजनास घेत. भोजनाच्या वेळी महाराज पाहिलेल्या नाटकांची चर्चा करीत. त्याचबरोबर कथानक, सीनसीनरी यांविषयी चिकित्सक बुद्धीने कथानकाची संगती, विसंगती लावत. सर्वांगपरिपूर्ण दृष्टीने नाटकाचा विचार करून मग ते आपले मत देत. १९१६ साली दत्तोपंत वारल्याची बातमी ज्या वेळी महाराजांना समजली, तेव्हा त्यांच्या डोळ्यांतून अश्रू घरंगळत होते. “माझा खरा पुंडरीक आज गेला * एवढेच ते म्हणाले.

दत्तोपंत हल्याळकरांप्रमाणे या लग्नास * किलोस्कर कंपनी * सही बोलाविले होते. हिंमतबहादरांच्या पागत टुमदार नाट्यगृहासारखे घर बांधून तिथे राहण्याची व्यवस्था केली होती. त्या वेळी बालगंधर्व व जोगळेकर यांचे नाव सर्वतोमुखी होते. देवलमास्तर या वेळी सांगलीस होते. त्यांनाही शाहूमहाराज यांनी लग्नास बोलावून घेतले होते. किलास्कर कंपनी व देवलमास्तर यांच्यामध्ये जो बेबनाव निर्माण झाला होता तत्संबंधी समझोता घडवून आणावा ही त्यांची दूरदृष्टी होती. देवलांची खास व्यवस्था राजप्रतिनिधी मंडळीतच केली होती. किलोस्कर कंपनीने या प्रसंगी बरेच खेळ केले. महाराजांच्या प्रोत्साहनावर चाललेल्या कागवाड येथील गोखले बंधूंच्या * प्रेमाभिलाषी * नाटक मंडळीलाही महाराजांनी पाचारण केले होते. या वेळी गोखले बंधूंना अतिशय कर्ज होते व सावकारांच्या हातात जप्तीवारंटे खडी होती. कोल्हापूर मुक्कामात ही जप्ती वगैरे अबरू जाणारी भानगड नको म्हणून त्यांनी आपल्या कंपनीचे नाव “ सामाजिक नाटक मंडळी * हे ठेवले. गोखले बंधू हे नामांकित नट होते. या मंडळीकडून महाराजांनी * हॅम्लेट १, * अंथेल्लो* हे खेळ करवून घेतले. नाटकांच्या व सुरांच्या या जल्लोषात कोल्हापूर त्या वेळी अक्षरशः न्हाऊन निघाले. मोठ्या थाटामाटात हा विवाह साजरा झाला. याच लग्नाच्या पुढील वर्षी पुणे येथे * किलोस्कर थिएटर*चे उद्घाटन झाले. महाराज मुद्दाम त्या उद्घाटनास गेले व नाटकाने रोज थिएटर भरगच्च भरले पाहिजे, अशी इच्छा त्यांनी व्यक्त केली.